

МІСЦЕ ТАЄМНИЦІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРЕД ІНШИХ ТАЄМНИЦЬ, ОХОРОНЮВАНИХ ЗАКОНОМ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

PLACE PRE-TRIAL INVESTIGATION SECRETS, AMONG OTHER SECRETS PROTECTED BY LAW ON CRIMINAL RESPONSIBILITY

Полонова Н.І.,

аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Стаття присвячена визначенню правової природи таємниці досудового розслідування. Виділено ознаки, за допомогою яких можна охарактеризувати таємниці досудового розслідування. Зроблена спроба сформулювати поняття таємниці досудового розслідування та визначити її місце серед інших таємниць, що охороняються законом про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: таємниця досудового розслідування, інформація з обмеженим доступом, кримінально-правова охорона, відомості, дані, негласність, професійна таємниця.

Статья посвящена определению правовой природы тайны досудебного расследования. Выделены признаки, с помощью которых можно охарактеризовать тайну досудебного расследования. Сделана попытка сформулировать понятие тайны досудебного расследования и определить ее место среди других тайн, охраняемых законом об уголовной ответственности.

Ключевые слова: тайна досудебного расследования, информация с ограниченным доступом, уголовно-правовая охрана, сведения, данные, негласность, профессиональная тайна.

At present the protection of state information containing different kinds of secrets in criminal proceedings, is a necessary component of justice. One of these secrets in legal science is the secret of pre-trial investigation. Due to the fact that disclosure of such information can negatively influence the comprehensiveness, integrity and objectivity of all the pre-trial investigation, it may contribute to the committing of unfair justice.

In its turn, the institute of secrecy of pre-trial investigation is poorly explored at present time. It's given a negligible role at theoretical and legislative levels. In particular, any regulatory legal act is provided with a definition of this type of secret. Scientists also can't agree on this definition. Absence of a single classification of information resources with limited access as a secret is a significant problem of pre-trial investigation secrecy separation among the other types of secrets.

This article is devoted to the stated above problematic issues. The points of view of domestic and foreign scientists as to the secret of pre-trial investigation and legal nature definition have also been considered and analyzed in this article. The author has made an attempt to give her own definition of pre-trial investigation secrecy and to define its place among the other secrets being protected by criminal law.

In its turn, the features of pre-trial investigation secrecy have been highlighted. It has also been paid much attention to the reasons of access limiting to the information received during pre-trial investigation (the secret of pre-trial investigation).

Key words: secret pre-trial investigation, undisclosed information, criminal legal protection, information, data, back room, professional secret.

Інститут таємниці досудового розслідування на теперішній час є мало вивченим. На теоретичному та законодавчому рівнях йому не приділяють достатньої уваги. Зокрема, в жодному нормативно-правовому акті не надано визначення цьому виду таємниці. Серед науковців також немає єдності щодо вказаної дефініції. Суттєвою теоретичною проблемою відокремлення таємниці досудового розслідування від інших різновидів таємниць є відсутність взагалі єдиної класифікації інформаційних ресурсів з обмеженим доступом.

Питанням правової регламентації безпосередньо таємниці досудового розслідування в тій чи іншій мірі присвячували свої наукові праці наступні правознавці: Т. В. Авер'янов, М. В. Анчукова, Р. В. Бараннік, В. В. Бірюков, О. М. Ларін, В. П. Лавров, О. М. Ларін, В. Г. Лісогор, А. О. Ляш, З. В. Макарова, І. І. Мартинович, П. Г. Назаренко, Г. І. Резнікова, Г. О. Шлома та ін.

Треба зазначити, що в юридичній літературі, як правило, таємницю досудового розслідування одні вчені, наприклад Г. І. Резнікова, вивчають у комплексі як різновид професійної таємниці. Також у багатьох наукових працях, присвячених правовій охороні інформації з обмеженим доступом, висвітлюються окремі аспекти таємниці досудового розслідування як виду таємної інформації. В свою чергу, вчені-криміналісти та процесуалісти, такі як А. О. Лісогор, А. О. Ляш, підіймають питання охорони відомостей досудового розслідування від незаконного розголошення в контексті забезпечення інформаційної безпеки досудового розслідування.

Але, незважаючи на велику кількість наукових розробок у сфері правового регулювання таємниць, багато питань, що стосуються безпосередньо таємниці досудового розслідування, потребують ретельного вивчення. В ході

цього процесу, в першу чергу, виникає необхідність встановлення сутності таємниці досудового розслідування як об'єкту наукового пізнання, визначення її правової природи та виділення її характерних ознак, що зумовлює визначення місця таємниці досудового розслідування серед інших таємниць, охоронюваних кримінальним законом. Необхідним є визначення поняття таємниці досудового розслідування, яке б відображало сутність вказаної дефініції та особливості її правового регулювання.

Метою статті є визначення правової природи та місця таємниці досудового розслідування серед інших таємниць, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність.

В академічному тлумачному словнику зазначається, що таємниця – це те, що приховується від інших, відоме не всім; секрет; те, що не підлягає розголошенню; відомості, знання про щось, способи досягнення чого-небудь, невідомі іншим; те, що не пізнане, не стало відомим або ще не доступне пізнанню; прихована внутрішня суть явища, предмета [4].

В. І. Даль визначає таємницю як «все приховане, невідоме, незнане, щось приховано збережене, що приховують» [5].

Таємницю можна розглядати як певну об'єктивну реальність, котра є недоступною для сприйняття її людиною. В іншому ж значенні таємницею є відомості, які відомі окремій особі, або певному колу осіб, що мають обмеження вільного доступу до них іншими особами. Подібним чином описував таємницю А. А. Фат'янов: «...з одного боку, це все те, що на даний момент не усвідомлене людським інтелектом, з іншого, – це дещо вже відоме, але з певною метою приховане від інших людей» [23, с. 5].

Таємниці як суспільне явище зароджуються ще з появою первісної людини. З розвитком та модернізацією

процесу регулювання суспільних відносин їм все більш стають притаманні риси окремого інституту, який починає регулюватись з боку держави вже на законодавчому рівні.

Отже, будь-яка таємниця, в першу чергу, є соціальним явищем. Характеризуючи таємницю досудового розслідування в цьому контексті, на думку автора, є доцільним виділити наступні загальні її ознаки: таємність інформації, що охороняється правласником (або особою, що володіє інформацією на законних підставах) від доступу до неї третіх осіб; шкода, яка може бути спричинена правласникові внаслідок незаконного розголошення вказаної інформації третім особам; осуд осіб, які вчинили розголошення інформації третім особам, незважаючи на свій обов'язок зберігати таємницю (якщо останнім вона була ввірена).

Наступні ознаки таємниці виділяє С. М. Логінова, а саме: економічну ознаку (збитки, які можуть бути спричинені внаслідок розголошення таємниці), захист таємниці (він теж має економічне підґрунтя), режим секретності (те, що визначає власне таємницю) [13, с. 9].

І. В. Смолькова, виходячи зі змісту правових норм, що регулюють різні види таємниць, виділяє такі характерні її ознаки як правової категорії:

1. Таємниця – це насамперед, відомості, інформація.

2. Відомості мають бути відомі або довірені вузькому колу осіб.

3. Відомості можуть бути відомі або довірені певним суб'єктам у силу їхньої професійної чи службової діяльності, здійснення певних доручень.

4. Відомості не підлягають розголошенню.

5. Розголошення відомостей (інформації) може спричинити настання негативних наслідків (матеріальну та моральну шкоду її власнику, користувачу або іншій особі).

6. На особах, яким довірена інформація, що не підлягає розголошенню, лежить правовий обов'язок її зберігати.

7. За розголошення цих відомостей установлюється законом юридична відповідальність [21, с. 26-29].

Ще в дореволюційний період Л. С. Владиміров визначав таємницю як збереження у негласності обставини, розголошення якої принесло б більше шкоди, ніж користі, розуміючи останню не тільки у значенні утилітарному, а й у значенні абстрагованому, тобто огороження існування та живлення моральних ідеалів людського удосконалення [3, с. 304].

І. В. Смолькова під таємницею розуміє такий, що охороняється законом особливим чином блок секретної або конфіденційної інформації (відомостей), відомої або довіреної вузькому колу суб'єктів в силу виконання службових, професійних та інших обов'язків або окремих доручень, розголошення якої може спричинити юридичну відповідальність [21, с. 40].

А. А. Рожнов, що приділив увагу розробці відповідної дефініції стосовно професійної таємниці, вважає, що «в юридичному розумінні таємниця являє собою інформацію, що має дійсну або потенційну цінність в силу невідомості стороннім особам, до якої немає вільного доступу на законній підставі і власник якої приймає заходи до забезпечення її конфіденційності» [20].

Зі змістовного боку таємниця може бути позначена як блок секретної інформації або конфіденційної інформації (відомостей), що особливим чином охороняється законом, яка відома або довірена вузькому колу суб'єктів у силу виконання ними службових або професійних та інших обов'язків або окремих доручень, розголошення якої може потягти юридичну відповідальність [21, с. 36].

Значна кількість таємниць охороняється законом про кримінальну відповідальність, це зумовлено важливістю їх збереження. Зокрема, це: державна таємниця, нотаріальна таємниця, адвокатська таємниця, банківська таємниця, комерційна таємниця, лікарська таємниця, таємниця усиновлення тощо. Але більшість із них лежать поза кримінально-процесуальною діяльністю.

В Україні на сьогоднішній день поняття «таємниця досудового розслідування» (в такому словосполученні) зустрічається в Законі України «Про доступ до публічної інформації» (ст. 8), але визначення не надається, лише говориться про вид інформації, до якої вона відноситься. В свою чергу, у нормативно-правових актах вживаються такі поняття, як «відомості досудового розслідування» (ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України), «дані оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування» (ст. 387 Кримінального кодексу України), для позначення вище вказаної інформації.

Отже, в законодавстві відсутнє єдине поняття щодо позначення інформації, що отримується в ході досудового розслідування. Єдності немає і серед науковців.

Так, В. П. Лавров під таємницею досудового слідства розуміє встановлені розслідуванням відомості, які мають значення для правильного вирішення справи, розголошення яких може призвести до втрати доказів та уникнення злочинцем відповідальності, перешкодити відшкодуванню шкоди, конфіскації майна або іншим чином завадити здійсненню правосуддя [10, с. 82].

Таємниця слідства – це службова інформація обмеженого поширення, що створюється та збирається в системі діяльності щодо виявлення та розкриття злочинів і використовується співробітниками даних органів, які здійснюють зазначену діяльність з метою попереднього розслідування подій злочину і протидії їм [6, с. 156].

Також слідчу таємницю визначають як такі, що містяться в матеріалах конкретної кримінальної справи, доправомірний доступ до яких і передчасне розголошення яких може завдати шкоди інтересам держави і суспільства, інтересам попереднього розслідування, правам і законним інтересам учасників кримінального судочинства та інших фізичних і юридичних осіб [22, с. 55].

Отже, науковці вживають поняття «слідча таємниця», «таємниця слідства», «таємниця досудового слідства». Аналізуючи їх погляди, та враховуючи те, що досудове слідство – це одна із форм здійснення досудового розслідування, вважаємо, що вказані поняття є синонімами.

Таким чином, першою ознакою таємниці досудового розслідування, що відносить її до розряду охоронюваних кримінальним законом таємниць, є те, що за своєю суттю вона є інформацією (у формі відомостей або даних).

Чим же зумовлена необхідність збереження інформації, що отримується в ході досудового розслідування?

О. М. Ларин відносить досліджувану правову категорію до умов, що запобігають дії негативних факторів під час розшуку і виявлення доказів [12, с. 12].

На необхідності збереження таємниці слідства наголошував І. О. Биховський, який до числа загальних тактичних положень, що мають значення для всіх слідчих дій, відніс урахування протидії встановленню істини з боку заінтересованих осіб, що обумовлює, зокрема, вживання заходів щодо збереження слідчої таємниці [2, с. 16, 18].

Р. В. Бараннік та П. Г. Назаренко відмічають, що розголошення інформації, що є таємницею слідства, може призвести до дезорганізації роботи органів досудового слідства, негативно вплинути на всебічність, повноту й об'єктивність розслідування кримінальної справи [1, с. 15].

Кінцевою метою протидії досудовому розслідуванню є перешкоджання встановленню істини у кримінальному провадженні та, як наслідок, вчинення несправедливого правосуддя.

Отже, беручи до уваги вище викладене, можна визначити наступні загальні підстави, якими зумовлена необхідність обмеження доступу до інформації, що містить таємницю досудового розслідування:

– попередження негативного впливу на всебічність, повноту й об'єктивність розслідування кримінального провадження;

- запобігання збиткам або заподіяння шкоди (моральної та матеріальної) учасникам кримінального процесу;
- недопущення дезорганізації роботи органів досудового розслідування;
- здійснення справедливого та неупередженого правосуддя та встановлення істини в ході кримінального провадження.

Таким чином, другою ознакою таємниці досудового розслідування є законодавче обмеження доступу до неї.

Третьою ознакою таємниці досудового розслідування, яку можна відокремити, виходячи з підстав обмеження доступу, є спричинення негативних наслідків (власнику, користувачу або іншим особам) її незаконним розголошенням.

Згідно ч. 1 ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим [8].

Статтею 387 Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування. При цьому даними досудового розслідування є відомості, зібрані під час проведення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності у рамках кримінального провадження, та які закріплені у протоколах, постановках, висновках або інших процесуальних документах кримінального провадження. Виходячи з того, що дані (ранжирування, формалізовані відомості, що пройшли обробку в інформаційних системах і стали їх невід'ємною частиною) є формою відображення інформації, то вказану норму можна вважати засобом кримінально-правової охорони таємниці досудового розслідування та гарантією її збереження.

Однак, поняття «інформація» ширше ніж поняття «дані» або «відомості». Таким чином, в даному формулюванні статей предмет таємниці досудового розслідування звужується.

Слушну думку з цього приводу висловив В. Г. Лісогор. Він зазначає, що інформація, яка має важливе значення для слідчої діяльності та встановлення істини у кримінальній справі, на окремих етапах розслідування може ще не мати певного процесуального закріплення або вона зовсім не набере такого оформлення, а можливо ще не була пізнана тощо. Тобто ця інформація знаходиться поза межами даних досудового слідства [12]. Також, до таємниці досудового розслідування відноситься інформація про план слідчих (розшукових) дій, інформація що відображається в дорученнях слідчого та вказівках прокурора. Саме тому поняття «таємниця досудового розслідування» є значно ширшим, ніж поняття «дані» або «відомості».

З цього приводу вважаємо доцільним внести зміни у перелічені нормативно-правові акти стосовно єдності поняття інформації, отриманої в ході досудового розслідування, позначивши останню терміном «таємниця досудового розслідування».

Обов'язок не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі особі у зв'язку з виконанням її обов'язків покладається на свідка, перекладача, спеціаліста та експерта, які беруть участь у кримінальному провадженні (ч. 2 п. 3 ст. 66, ч. 3 п. 4 ст. 68, ч. 5 п. 4 ст. 69, ч. 5 п. 3 ст. 71 Кримінального процесуального кодексу України), тобто гарантується охорона таємниці. У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу [8].

Згідно ч. 2 ст. 387 Кримінального кодексу України, розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу

незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні, є кримінально караним, якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність [7].

Звідси можна виділити ще дві ознаки вказаної таємниці: покладення на відповідних осіб правового обов'язку по збереженню таємниці досудового розслідування та встановлення кримінальної відповідальності за розголошення таємниці досудового розслідування.

Треба зазначити, що сам термін «таємниця» вживається для позначення більше тридцяти видів інформації з обмеженим доступом [17, с. 32]. Щодо класифікації таємниць, то в юриспруденції існує багато підходів. Науковці, як правило, не лише їх перераховують, виділяючи характерні ознаки останніх, а й поділяють на групи, підгрупи, типи, види тощо. Отже, ще одним цікавим та відкритим питанням є характеристика таємниці досудового розслідування за різними критеріями поділу таємниць.

Треба погодитись з думкою Ю. С. Пилипенка про те, що для характеристики будь-якої правової таємниці представляються значимими сфера дії, характер відносини суб'єктів таємниці до її предмету, специфіка відповідних суспільних відносин і охоронюваних таємницею інтересів. Перераховані аспекти визначають як ступінь заборони доступу до інформації, так і специфіку правової регламентації тих чи інших таємниць [17, с. 32].

Класифікація як прийом юридичної техніки і науковий інструментарій пізнання реальної дійсності дозволяє: досліджувати об'єктивно існуючі закономірності, глибоко і всебічно усвідомити соціально-економічну та політико-правову природу інституту будь-якої таємниці [16, с. 4].

Зокрема, таємниці можна класифікувати за критерієм наступності. Критерій наступності варто визнати універсальним. Будь-яка похідна таємниця має в основі первісну таємницю. Похідний характер таємниці передбачає наявність специфічних відносин між похідним і первісним суб'єктами таємниці, можливість регламентованого договору або законом використання інформації похідним суб'єктом [17, с. 51].

Таємницю досудового розслідування, як правило, відносять до похідних таємниць. Оскільки інформація отримується не її «власниками» від інших осіб. Слідчий, наприклад, в ході слідчих дій (допиту) дізнається відомості особистого життя підозрюваного, які внаслідок цього починають зберігатись режимом таємниці досудового розслідування. Але, якщо говорити про план слідчих і розшукових дій по кримінальному провадженню, про вказівки прокурора, доручення слідчого, то відображена в них інформація належить її власникам (вони вчиняють діяння щодо її збереження), тобто є первинною. Таким чином, таємниця досудового розслідування має ознаки як первинної таємниці, так і похідної.

За сферою дії похідні таємниці можуть бути диференційовані на категорії: професійні таємниці та інші похідні таємниці. Характерна риса професійних таємниць полягає у тому, що їх предметом є необоротоздатна або обмежено оборотоздатна інформація, що випливає з чітко визначеного функціонально-цільового призначення цих таємниць [17].

Ю. С. Пилипенко зауважує, що професійні таємниці можна класифікувати за способом утворення предмета таємниці. Залежно від того, чи була відповідна конфіденційна інформація довірена фахівцеві або стала відомою останньому в силу виконання ним своїх професійних обов'язків, всі професійні таємниці можуть бути поділені на професійно-довірені таємниці та інші професійні таємниці. Останню групу утворюють таємниці, що не мають своїм джерелом відносини з довірцем. До таких, перш за все, відносяться технологічні та інші професійні секрети. Крім того, деякі види професійної діяльності, зокрема охоронно-детективна, припускають наявність професійної таємниці, предмет якої переважно формується в

процесі отримання і використання інформації про тих чи інших осіб, що зовсім не обумовлено їхньою довірою [17]. Саме до такого виду таємниці відноситься таємниця досудового розслідування.

Новизною в юридичній науці є класифікація професійних таємниць за критерієм – різновид здійснюваної професійної діяльності. Відповідно, за цим критерієм Г. І. Резнікова виокремлює професійні таємниці юридичної діяльності, такі як: адвокатська, нотаріальна, таємниця записів актів цивільного стану, професійна таємниця суддів (нарадчої кімнати суддів), а також таємниця досудового розслідування [19, с. 35].

Враховуючи вищевикладені думки вчених та беручи до уваги необхідність законодавчого закріплення досліджуваної дефініції, пропонується визначити таємницю досудового розслідування як інформацію у формі відомостей (даних), що отримані в ході досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності, та іншу інформацію, що має (може мати) безпосереднє або опосередковане відношення до кримінального провадження, правове регулювання якої здійснюється спеціальним правовим режимом інформації, поширення якої можливе лише з дозволу уповноважених осіб, за незаконне розголошення останньої передбачена кримінальна відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бараннік Р. В. Особливості охорони інформації, що становить таємницю у кримінальному судочинстві / Р. В. Бараннік, П. Г. Назаренко // Адвокат. – 2011. – № 4. – С. 15–18.
2. Биховський І. Е. Процесуальні і тактичні питання системи слідчих дій : автореф. дис. ...на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / І. Е. Биховський. – 1976. – С. 16, 18.
3. Владимиров Л. Е. Вчення про кримінальні докази. Частина Загальна і Особлива / Л. Е. Владимиров. – СПб. : Видавництво книг магазину «Законоведение», 1910. – С. 304.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
5. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – Т. 1 : А–З. – М. : Рус. яз., 1989. – 699 с.
6. Камалова Г. Г. Криминалистическое содержание и сущность защиты информации в деятельности по выявлению и раскрытию преступлений : автореф. дис. ...на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. :12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / Г. Г. Камалова ; Удмурт. гос. ун-т. – Ижевск, 2002. – С. 4.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 474.
9. Кузьмін С. В. Таємниці в кримінальному праві : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / С. В. Кузьмін. – Ставрополь, 2000. – С. 8.
10. Лавров В. П. Проблемы забезпечення слідчої таємниці в умовах розвитку демократії і гласності / В. П. Лавров // Проблеми демократизації попереднього слідства. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1989. – С. 82.
11. Ларін А. М. Робота слідчого з доказами / А. М. Ларін. – М. : Юрид. літ., 1966. – С. 45.
12. Лісогор В. Г. Криміналістичне забезпечення збереження таємниці досудового слідства : науково-практичний посібник / В. Г. Лісогор. – Дн-ск : Юридическая Академия, 2005. – 156 с.
13. Логінова С. М. Адвокатська таємниця : теорія і практика : автореф. дис. ...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.10 «судострій ; прокуратура та адвокатура» / С. М. Логінова ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – С. 9.
14. Лопатин В. Н. Правовая защита и охрана права на тайну. (Начало) / В. Н. Лопатин // Юридический мир. – 1999. – № 4. – С. 32–36.
15. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 70000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведова. – 23-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1991. – 915 с.
16. Паршин С. М. Тайна в уголовном законодательстве (теоретико-прикладное исследование) : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.08 «уголовное право и криминология ; уголовно-исполнительное право» / С. М. Паршин. – Нижний Новгород, 2006. – С. 9.
17. Пилипенко Ю. С. К вопросу о классификации правовых тайн / Ю. С. Пилипенко // Журнал Российского Права. – 2009. – № 9(153). – С. 48–55.
18. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
19. Резнікова Г. І. Криміналістична характеристика злочинів щодо розголошення професійних таємниць : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / Г. І. Резнікова ; Національна академія правових наук України, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. – Харків, 2015.
20. Рожнов А. А. Уголовно-правовая охрана профессиональной тайны : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.08 «уголовное право и криминология ; уголовно-исполнительное право» / А. А. Рожнов. – Казань, 2002. – 30 с.
21. Смолькова И. В. Проблемы охраняемой законом тайны в уголовном процессе : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / И. В. Смолькова. – М., 1998. – 40 с.
22. Сидорова Е. И. Понятие и состав следственной тайны / Е. И. Сидорова // Вестник Воронежского института МВД России. – 2007. – № 3. – С. 54–56.
23. Фатьянов А. А. Тайна как социальное и правовое явление. Ее виды / А. А. Фатьянов // Государство и право. – 1998. – № 6. – С. 5.